Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

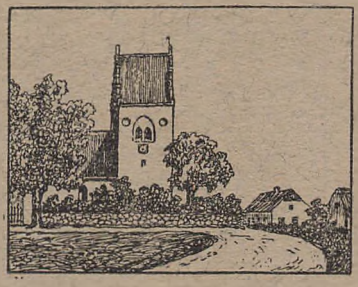
MEDDELELSER
FRA

HISTORISK TOPOGRAFISK SELSKAB FOR GENTOFTE KOMMUNE

REDIGERET AF L. GOTFREDSEN

ØREGÅRD

L. Gotfredsen: Marker og mennesker.
Poul Gøtzsche: Bygningen ØREGÅRD.
Steffen Linvald: Øregård Museets tilblivelse og samlingens udvikling.

6. bind
3. hefte

24. hefte
1957

ØREGÅRD

INDHOLD

L. Gotfredsen: Marker og mennesker ..... side 89
Poul Gøtzsche: Bygningen ØREGÅRD ..... „ 99
Steffen Linvald: Øregård Museets tilblivelse og samlingens udvikling ..... „ 107

Aug. Olsens Eftf.s Bogtrykkeri, Hellerup

Marker og mennesker.

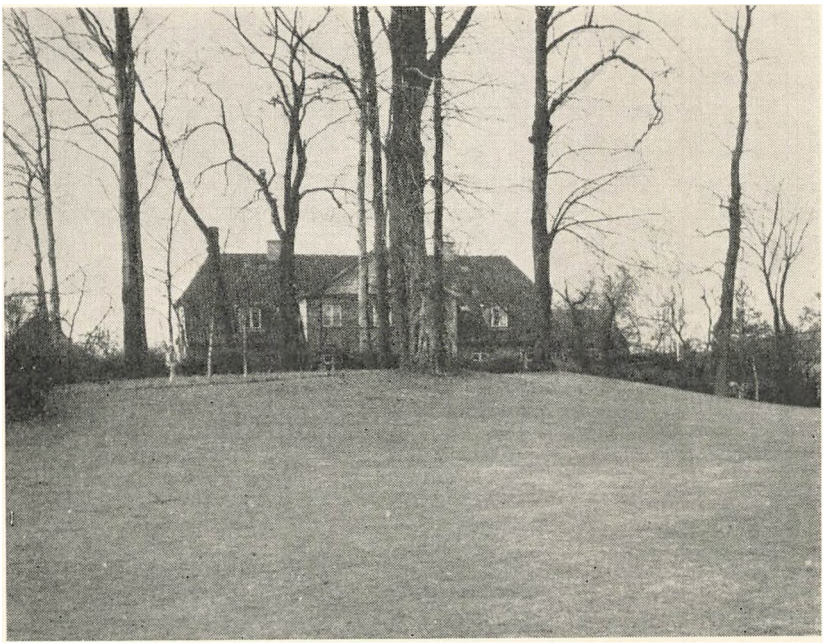
Der var lang vej fra gårdene i Gentofte by til oredrevet ude ved stranden. Og vejen var ikke engang god, kun markeret ved hjulspor og tramp af kvægets klove, om sommeren en rigdom af støv, til andre årstider et væld af pløre. Der var intet at sige til, at man ikke gjorde sig ærinde på oredrevet, når det ikke var strengt nødvendigt, men overlod naturens herligheder på disse kanter til byhyrden og hans kvægdrifter.

Ingen plov havde nogensinde vendt en fure i oredrevets senede overflade. Her groede kun græs og vilde urter, medens tjørnebuske hist og her brød slettens ensformighed. Men et lille stykke inde i Smørhøjsvangen, på Oresagrenes flade ryg, hævede en gruppe ærværdige træer deres kroner over alle de lave vækster. De stod som en æresvagt over den navnløse kæmpe, der i mere end tusinde år havde hvilet i Orehøjen mellem deres stammer.

Men nu skulle oredrevet under plov. Fællesskabets tid var forbi; hver bonde skulle have sin egen lod, uafhængig af sine byfæller. Således havde grev Bernstorff bestemt det, og dagen var kommet, da lykkens gudinde skulle fordele lodderne. Eller måske snarere ulykkens. Hvem havde vel lyst til at blive bonde på oredrevet, langt fra den lune by og langt fra naboer? For selv om Oresagrene i hele deres udstrækning og en lille bid af Onsstykkerne var dyrket jord og nok værd at tage imod, blev dette dog den mindste del af det areal, der var tillagt gården ved Orehøjen. Resten var udyrket jord, der ned mod Øresund gik over i en lav, sumpet engstrækning. Gennem gårdens jorder løb Helsingørsvejen, den senere Strandvej, fra Slukefter til Charlottenlund, men denne vejstrækning var endnu af ringe værd. Først en snes år ind i det følgende århundrede fik den en nødtørftig befæstelse.

Den 10. september 1765 vandrede Gentoftes bønder med spændte sind til Bernstorff Slot, hvor lodtrækningen om gårdene skulle ske. Det blev sognefoged Jacob Jensen, der skulle over-

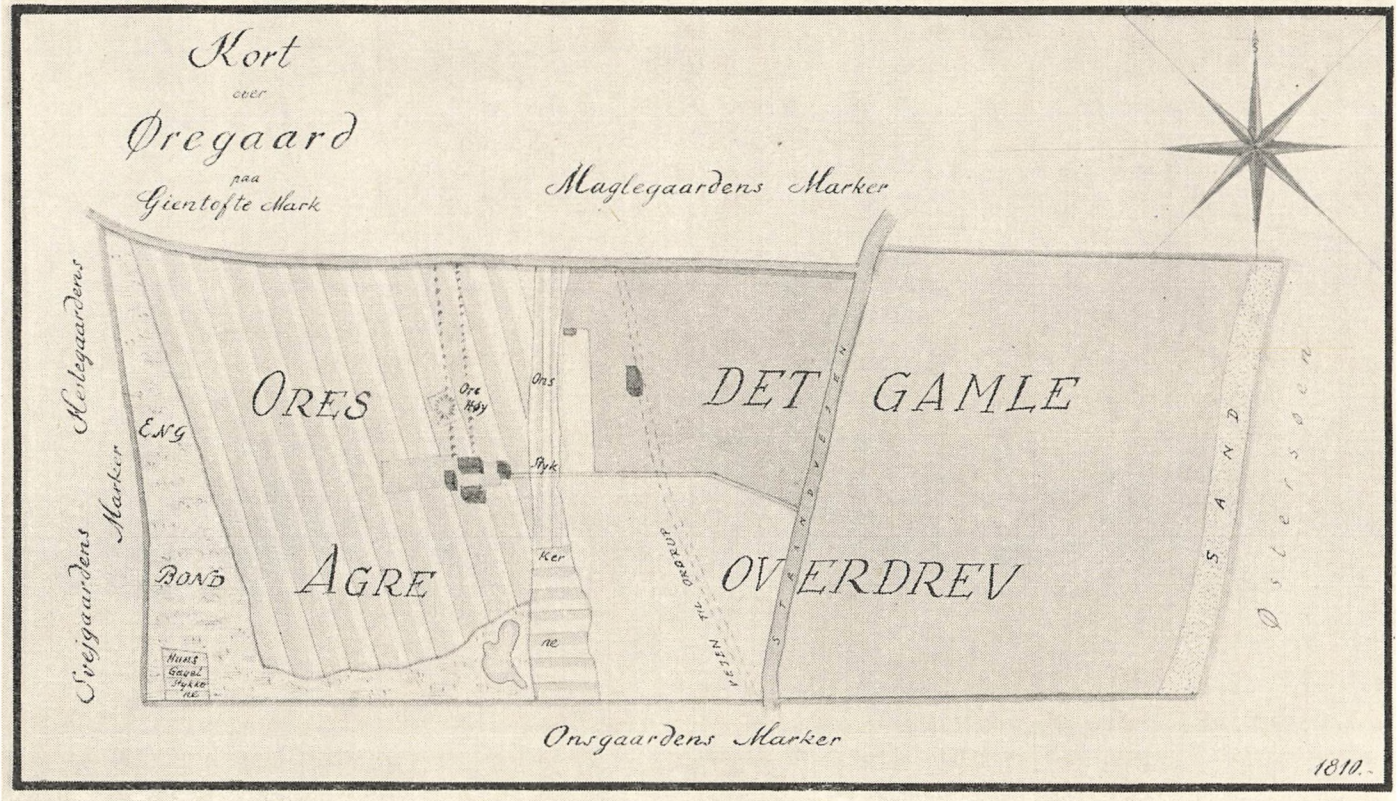
tage den lod, der fik navnet Oregård. Han var en mand i sin bedste alder, midt i fyrrerne, og han var ikke af dem, der gik af vejen for vanskelighederne. Medens naboen på Onsgården, „Gamle Niels Andersen", var gået i seng i sorg og rædsel over den ventende skæbne på oredrevet, gik Jacob Jensen med beslutsomhed i gang med at rydde krat og fjerne sten, og allerede

OREHØJ,
som den endnu er bevaret i en privat have i Øregårdsvænget.

det følgende år tog han fat på at flytte gården ud fra dens gamle plads ved Nebrogade, som nu hedder Mitchellsstræde. Ved vor tids Tranegårdsvej, lidt nordvest for Øregårds nuværende plads, byggede Jacob Jensen sin gård op.

For de bønder, der flyttede deres gårde ud, havde Bernstorff tilsagt en præmie på 100 rigsdaler foruden skattelettelser og fri transport af bygningsmaterialer. Men selv med denne hjælp kunne det stille store krav til en mands økonomi, når han pludselig skulle rejse sin gård et helt andet sted. Udhusene i den gamle gård i byen blev så vidt muligt taget ned og genopbygget ude på marken, medens Jacob Jensen den 9. september 1766 til husmand og væver Anders Michelsen i Gentofte

Øregårds marker efter udskiftningen. Kopieret efter originalen på matrikelkontorets arkiv af Karl Berger.

solgte „den Deel af min forhen beboede Gaard her i Gientofte, der alleene bestaaer af et Stue Huus paa 12 Fag, som staaer i Øster og Vester og indvendig bestaaer af tvende Stuer og tvende Kamre, der i alt er 7 Fag med Loft over, foruden et Kiøcken paa 3de Fag med Skorsteen og Bageriovn samt et dertil indrettet Tørvehuus paa tvende Fag, tilligemed Haugen". Købesummen for dette var 140 rdl. kontant. Men da der til gårdens opbygning af tømmerhandler Schou var leveret materialer for 508 rdl., måtte Jacob Jensen af Bernstorff låne 254 rdl., for hvilken sum greven fik prioritet i gården til 4 pct. rente. Den nyopførte gård brandforsikredes for 1.310 rdl.

Jacob Jensen var søn af fæstebonden Jens Jørgensen, som en gang i begyndelsen af 1700-tallet var blevet tvangsindført i en gård i Gentofte. I dette bondehjem opvoksede de tre brødre Jacob, Hans og Jens, der alle blev opvakte og driftige mænd: Hans Jensen, „den lærde bonde", på Bjerregård, Jens Jensen på Heslegård og Jacob Jensen på Oregård.

Jacob Jensen havde i 1749 giftet sig med enken Anne Hansdatter, der var 15 år ældre end han. I ægteskabet var der kun eet barn, datteren Inger Jacobsdatter, som 1772 ægtede Lars Jacobsen fra Teglgården i Ordrup. Da Jacob Jensen samme år var blevet enkemand, overdrog han Oregård til datteren og svigersønnen på de vilkår,

1) „at han giver mig aarlig 40 rdl., foruden fornøden Underholdning saalænge jeg lever og hos samme vil forblive". Hvis Jacob Jensen skulle ønske at flytte andetsteds hen, skulle han i stedet for 40 have 60 rdl. årlig og dertil have lov at tage sin seng med sengeklæder med sig.
2) „forbeholder jeg mig et Støcke Jord til Haugeplads beliggende ved den Nordre Længe og strækkende sig til Højen". Endelig skulle Lars Jacobsen
3) betale Jacob Jensen hans udlæg til materialer til gårdens opførelse med 250 rdl., „som hand udbetaler, naar paafordres".

Selv om Jacob Jensen i sit 52. år var blevet aftægtsmand, var han absolut ikke affældig. Dagen før datterens bryllup i november 1772 vandt han med en af gårdens heste et væddeløb på Nørrefælled ved København. Han døde 1798 i sin alders 76. år.

Lars Jacobsen og hans kone blev efterhånden holdne folk. De drev en udstrakt bankiervirksomhed og havde prioriteter i en række ejendomme i og uden for sognet:

1785 200 rdl. til gårdmand Hans Petersen i Nærum,
1790 400 rdl. til gårdmand Morten Mortensen i Gladsaxe,
1793 500 rdl. til smed Rasmus Andersen i Gentofte,
1794 400 rdl. til gårdmand Niels Knudsen i Emdrup,
1795 100 rdl. til gårdmand Hans Petersen i Nærum,
1797 200 rdl. til smed Peder Andersen i Gentofte,
1801 550 rdl. til gårdmand Jens Larsen i Virum,
1801 298 rdl. til skolelærer Poul Erslev i Jægersborg.
Renten af alle disse prioritetslån var 4 pct. p. a.

Gårdens oprindelige areal på 93½ tdr. land havde hidtil været intakt. Men i 1798 lånte en mand ved navn Niels Jensen af ejeren af læderfabrikken på Marielyst et beløb „til at opbygge mig et Huus for paa et St. Jord, der er Selvejer Lars Jacobsen tilhørende, og som er beliggende ved Strandvejen fra Hellerup til Maglegaard". Dette er formentlig den første udstykning fra Oregård.

Gårdens oprindelige navn Oregård ses første gang forandret til Øregård i et dokument fra 1793. Den nye form forekommer derpå hyppigt i de følgende år.

Lars Jacobsen og hans kone efterlod sig ingen børn. De solgte i 1806 Øregård til storkøbmanden Johannes Søbøtker og levede derefter af deres midler. Inger Jacobsdatter døde i 1814. Hendes mand overlevede hende i 20 år og blev næsten 90 år gammel. Sine sidste år tilbragte han hos sin broderdatter, der var gift på Ejgården i Ordrup. Bestyrelsen af formuen havde han i 1824 betroet til en slægtning, der var jurist og ansat i den offentlige administration, og så længe Lars Jacobsen levede, blev hans renter punktligt udbetalt. Men efter hans død var kapitalen totalt forsvundet, og ikke engang ad rettens vej lykkedes det at få opklaret sagen, som derefter blev henlagt.

Johannes Søbøtker var Øregårds ejer indtil 1821. Lidt øst for gården lod han den endnu stående hovedbygning opføre, og samtidig blev 20 tdr. land af markerne ned mod Strandvejen anlagt som park i engelsk stil.

Efter bombardementet på København i 1807 indskibedes den engelske arrièregarde fra en træbro på stranden ved Øregård. Inden de sidste både gik ud fra stranden, blev broen stukket i brand. Så snart englænderne var borte, strømmede egnens beboere til for at betragte den bortdragende flåde og de danske

marinesoldaters arbejde med at bjerge kanoner og grundstødte fartøjer, som englænderne havde måttet efterlade.

På marken mellem Øregård og stranden fandt nogle engelske soldater deres sidste hvilested. I næsten hundrede år lå „Engelskmandens Grav" som en lille fredet lund. Da strandmarken i begyndelsen af dette århundrede udstykkedes til villagrunde, for-

Øregård 1917.

deltes lunden på flere parceller, og ved grundudgravning afdækkedes adskillige skeletter. I et par villahaver mellem Hambros Allé og Gardes Allé står endnu enkelte høje træer som et minde om en af de mest bevægede episoder i egnens historie.

I årene 1821—32 tilhørte Øregård islandsk købmand J. J. Hunæus. Han solgte ejendommen til en anden forretningsmand, hofråd Joseph Hambro. Denne havde startet sin handelsvirksomhed allerede som dreng, da han gik på trappegangene og solgte småvarer. Han endte som en af landets betydeligste bankierer, der gentagne gange var regeringens mellemmand ved optagelse af statslån i udlandet. Hambro benyttede Øregård udelukkende som sommerbolig, medens han om vinteren boede i sit hus på Kongens Nytorv. Fra 1840 tog han ophold i London hos sin

Heste på strandengene ud for Øregård.

eneste søn, og i 1843 overdrog han Øregård til sin yngre kompagnon Andreas Nicolaj Hansen.

A. N. Hansen havde fået sin handelsuddannelse i Hambros handelshus, og chefen havde hurtigt fået øjet op for den unge mands usædvanlige evner. Han turde derfor overdrage ham mange betroede hverv som firmaets repræsentant på rejser i udlandet, og en overgang ledede A. N. Hansen fra de engelske

Øregård avlsgård.

øer i Kanalen Hambros handel på Sydamerika. Han mødte her sin senere hustru, Emma Eliza Grut, der var datter af en præst på øen Guernesey. Efter et ophold i Kristiania, hvor han stiftede sin egen forretning, blev han i 1824 optaget i handelshuset som Hambros kompagnon, og da Hambro forlod landet i 1840, førte A. N. Hansen firmaets industrielle og merkantile virksomheder videre, senere med sine sønner Alfred og Harald Hansen som medindehavere.

I hjemmet på Øregård udfoldede sig, hvad man i den tid ville kalde et fornemt patricierliv. Milieuet var stærkt præget af ejerens engelskfødte hustru, og sønnerne karakteriseredes almindeligvis som „de engelske Hansener".

Gårdens gamle avlsbygninger var en gang i A. N. Hansens tid erstattet med nye, der var flyttet lidt længere mod syd og lå umiddelbart ved den gamle Orehøj tværs over den linie, der nu

tegnes af Øregårds Allé. Gården kaldtes Tranegård; den lå nær ved Tranegårdsvej, og den oprindelige gård af samme navn var forlængst forsvundet, så der kunne ingen forveksling ske. Udlængerne nedbrændte den 20. juni 1914. Det var en af de større brande; slukningsarbejdet varede i omtrent et halvt døgn.

Efter A. N. Hansens død overgik Øregård 1874 i sønnen, etatsråd Alfred Hansens eje. I 1895 blev den solgt til grosserer Dethlef Ohlsen af firmaet Ohlsen & Ahlmann.

Udstykningen af Øregårds jorder begyndte omkring århundredskiftet og foretoges af aktieselskabet „Ny Hellerup". I navnene på en række af de nyanlagte veje mindedes man gårdens tidligere ejere; mellem Strandvejen og Sundet A. N. Hansens Allé, Jacobsens Allé og Hambros Allé, vest for Strandvejen Søbøtkers Allé og endelig Gruts Allé, opkaldt efter fru Emma Hansens engelske slægt. På arealerne øst for Strandvejen bebyggedes de første grunde i årene 1899—1900. Ved udstykningen af Øregårds strandmark forsvandt en fin sandstrand, hvor drengene i Hellerup havde haft en dejlig tumleplads. Der byggedes bolværk langs hele arealet, sandpumpere pumpede sand ind, og hele strandmarken blev reguleret.

I 1917 modtog grosserer Dethlef Ohlsens enke fra privat side et tilbud om køb af Øregårds hovedbygning med parken for 2½ mill. kr. Fruen var imidlertid villig til at overdrage Gentofte Kommune ejendommen for 1¾ mill. kr. under den forudsætning, at parken blev udlagt som folkepark og sikredes som parkanlæg til 1950. Gentofte Sogneråd vedtog at modtage fru Ohlsens tilbud. Parken blev istandsat, og hovedbygningen blev rammen om Øregårds Museum.

En kort overgang var Gentofte Kommunebibliotek midlertidigt anbragt på Øregård. Det bør i denne forbindelse nævnes, at Øregård blev Historisk-topografisk Selskabs vugge, idet en studiekreds, der beskæftigede sig med egnens historie, og som holdt sine møder i bygningens tagetage, gav stødet til dannelsen af selskabet i oktober 1923.

Kommunebiblioteket fik i 1930 en ny bygning på sydsiden af Øregårds Allé, gårdens gamle tilkørselsvej, der var blevet forlænget over den nedbrændte avlsgårds grund til Gruts Allé. Det gamle porthus, der lå syd for indkørselen fra Strandvejen, forsvandt, da opførelsen af Hellerup Klub og Strandteatret påbegyndtes i 1925.

Bygningen »Øregaard«.

En af samtidens danske skønånder siger om den franske arkitekt Joseph-Jacques Ramée, der omkring 1800 byggede nogle landsteder i egnen nord for København: „... denne nyfrankiske bygge-revolutionær, der uden hensyn til klima og lokalitet elegantiserer alt". Han karakteriseres som en fanatiker, der uden hensyn til de stedlige forhold følger sit hjemlands nyeste idéer.

Det må anses for overvejende sandsynligt, at storkøbmanden, landeværnskaptainen senere generalkrigskommissær Johannes Søbøtker henvendte sig til Joseph Ramée, da han kort efter 1800 ønskede at opføre et landsted ved Øresund.

Med det større hof, der fra slutningen af det syttende og op igennem det attende århundrede samlede sig omkring den enevældige kongemagt, var der opstået en kreds, der som idealet forbandt livet i hovedstaden med kortere eller længere ophold på landsteder og lystgårde i naturskønne omgivelser. Denne kreds, der var udgået fra adelen, elskede den nære tilknytning til jorden og søgte i første række til de skov-, sø- og bakkerige egne i Nordsjælland. Det var ikke i første række en bolig ved Øresundskysten, der var målet.

I sidste halvdel af det attende århundrede opstod en anden kreds, der havde økonomisk mulighed for at forene livet i hovedstaden med et roligt landliv. Det var den oversøiske handels pionerer. Øresund var den vej, der førte skibene hjem fra de oversøiske handelspladser til hovedstaden, København, og Strandvejen blev det foretrukne sted for en række kostbare landsteder, hvorfra man kunne føle den nære forbindelse med den skibsfart, der var forudsætningen for den nye rigdom. Handelens mænd viste både i deres huse og i en række pragtfulde haveanlæg deres nære kendskab til livet i det fremmede. Øregård var et af disse huse og viser endnu som det står i dag et fint eksempel på den velhavende storkøbmands landsted ved begyndelsen af det nittende århundrede.

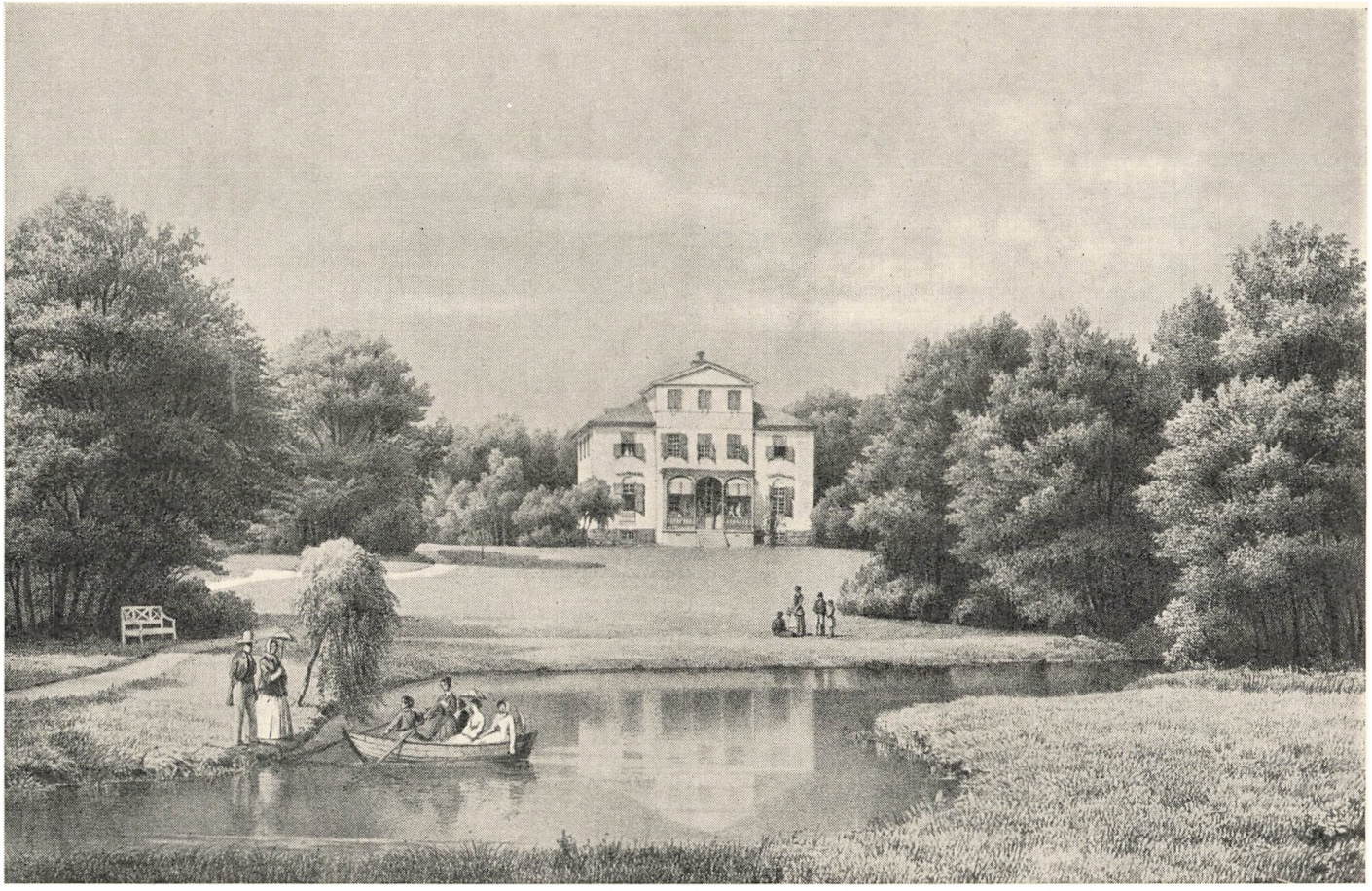
Bondegården „Øregaard" var ved udskiftningen fra Bernstorff Gods tilfaldet bonden Jacob Jensen, som allerede i 1766

opførte gårdens første bygninger. Denne Jacob Jensen havde stor interesse for træplantning og dette — i forbindelse med den tilskyndelse til plantning på længere sigt, der lå i de sandede strandarealer, det var faldet i hans lod at arbejde med — har sikkert dannet grundlaget for en landskabelig skønhed, der har tiltrukket sig storkøbmanden Johannes Søbøtkers opmærksomhed, da han omkring 1800 søgte en plads til et landsted ved kysten.

Landeværnskaptain, senere generalkrigskommissær, Johannes Søbøtker, der var en af tidens store købmænd, overtog i 1806 hele bondegården Øregård. Han påbegyndte straks opførelsen af en ny hovedbygning og anlagde samtidig den ca. 11 ha store park ned til Strandvejen. Der er såvel ved restaureringen omkring 1920 som ved den netop afsluttede restaurering fundet tegn, der kunne tyde på, at der har ligget en ældre bygning på samme sted som den nuværende, og at også visse dele af det gamle hus er bevaret i det nye, men det har ikke været muligt at foretage så omfattende undersøgelser, at man har kunnet fremskaffe sikre beviser. Man er i øvrigt heller ikke sikker på bygningens oprindelige indretning i enkeltheder, og når man så dertil føjer den ovenfor omtalte usikkerhed med hensyn til bygmesteren, må det vel fastslås, at det historiske grundlag ikke er det bedste.

Meget tyder på, at Ramée var arkitekten. Enkelte forfattere skriver, at det er sådan, medens andre ikke mener at have fundet afgørende beviser. Sammenligner man Øregård med to andre af egnens landsteder, som med sikkerhed tilskrives Ramée, Sophienholm ved Bagsværd og Hellerupgaard, har man i tid Øregård som det sidste. En sammenligning af de tre huse viser, at de både i planen og i det ydre har mange lighedspunkter, men det ses tydeligt, at helheden i Øregård har nået den største klarhed. Øregård er et fint og velproportioneret hus, så der er grund til at tro, at Ramée har bygget det også.

Joseph-Jacques Ramée (1764—1842) er født i Charlemant i Frankrig. Han begyndte tidligt sin uddannelse til arkitekt og kom ind i greven af Artois bygningsvæsen. Under revolutionen var han officer og måtte flygte til Hamborg, hvor han slog sig ned som arkitekt og fandt rig anvendelse for sin franske skabertrang. I årene 1801—1806 udstrakte han sit virkeområde til København og vandt en sikker position hos det rige københavnske

Øregård 1850. Efter litografi.

borgerskab. Fra 1811—1816 er Ramée i Amerika, hvor han bl. a. arbejdede med byplanlægning (franske byplaner) og løste store opgaver. Sine senere år boede han i Paris.

Johannes Søbøtker boede på Øregård til 1821, og det må vel formodes, at også husets indre har været præget af den strenge og klare franske empire, der har fundet udtryk i det ydre. Haven fik allerede fra begyndelsen sin engelske stil med det romantiske kanalparti, hvortil man førte vand fra en nærliggende mose.

I 1820erne ejedes Øregård af den islandske købmand J. J. Hunæus og senere af en anden storkøbmand Joseph Hambro. Fra 1843 var gården i mere end et halvt århundrede i statsråd A. N. Hansens slægt og eje. Livet på Øregård var i denne tid stærkt præget af A. N. Hansens engelskfødte hustru. Enkelte træk, f. eks. de to åbne kaminer i havesalen kan endnu spores fra denne periode. Det er antagelig også i denne tid, man har opført den lille tilbygning mod nord, som i øvrigt er passet godt ind i helheden.

Øregårds sidste epoke som privatbolig begyndte, da grosserer Dethlef Ohlsen erhvervede ejendommen i 1895. Tiden var nu en anden, og bygningens indre og livet på Øregård har nok været en del forskelligt fra Søbøtkers dage. Medens Søbøtker tilbragte sommeren på et landsted, som virkelig lå ude på landet, var byen og bylivet nu begyndt at trænge ud ad Strandvejen. Der blev omkring århundredskiftet bygget etagehuse i Hellerup, og arealerne omkring Øregård blev efterhånden udstykket til villakvarterer. Grosserer Dethlef Ohlsen boede på Øregård som i en stor villa, men huset lå stadig tilbagetrukket i sin store park og indtog derved en særstilling.

Det blev dog også den store park, der bevirkede, at livet på Øregård ikke kunne fortsætte. Da Dethlef Ohlsens arvinger i 1917 ønskede at afhænde ejendommen fremkom der tilbud på mere end to mill. kroner for den samlede ejendom. Byggegrunde i Hellerup var blevet dyre. Der fulgte nu en række forhandlinger om Øregårds fremtid, hvori placering af det kommende amtssygehus, planer om etagebyggeri og villaudstykning, planer om en foreningsbygning for Gentofte Kommune og endnu flere projekter indgik, men det skyldes uden tvivl et meget stærkt ønske hos familien Dethlef Ohlsen om at bevare bygningen

Øregård og parken samlet i fremtiden, at det blev muligt for sognerådet at bevare ejendommen.

I sit møde den 26. juni 1917 besluttede sognerådet at erhverve ejendommen Øregård, og året efter blev parken åbnet for offentligheden i forbindelse med en skulpturudstilling, hvortil man havde indbudt danske billedhuggere. Enkelte kunstværker fra

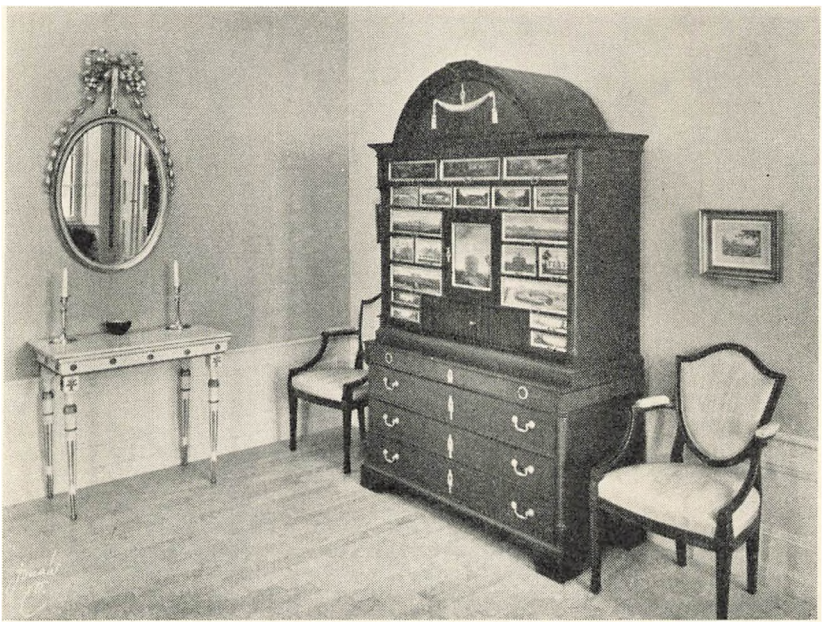
Øregård 1957.

denne udstilling findes stadig i parken. Det blev ved købet bestemt, at parken ikke måtte bebygges eller anvendes til andet formål end offentlig park, og man tidsbegrænsede denne bestemmelse til et dengang så fjernt tidspunkt som 1950. Udviklingen viste, at parken indgik som et led i livet i Hellerup, og da man nåede til 1950, var der ingen, der tænkte på at nedlægge den. Sagen blev ikke engang sat på dagsordenen.

Med hensyn til bygningens anvendelse havde man ikke straks bestemte planer. Et forslag om at indrette den til restaurant og foreningslokaler blev drøftet indgående, men løb ud i sandet,

idet man — antagelig med rette — fandt beliggenheden for tilbagetrukken. Disse planer blev senere løst ved opførelsen af Hellerup Klub.

I 1920 skænkede etatsrådinde Julie Hegel til Gentofte Kommune den af hendes ægtefælle, etatsråd Jacob Deichmann Frederik Hegel efterladte samling af historiske og topografiske bil-

Interior fra forstuen 1957.

leder fra København og omegn, og der var straks enighed om, at man i Øregård havde den rette ramme om denne samling, der nu skulle stilles til rådighed for offentligheden.

Under ledelse af arkitekt, brandinspektør, senere bygningsinspektør E. Norup, blev der nu gennemført en indgående istandsættelse af huset, og den 13. august 1921 kunne kommunalbestyrelsen byde kommunens borgere velkommen i Øregård Museum. Parken var samtidig af kommunegartner G. N. Brandt anlagt efter de krav, den stærkere benyttelse af offentligheden måtte stille, og der lød fra alle sider megen anerkendelse til kommunalbestyrelsen for den måde, hvorpå opgaven var løst.

Parken blev et yndet opholdssted såvel for den yngste som for den ældste generation, og museet stod som samlingssted for

Interior fra havestuen på Øregård i grosserer Dethlef Olsens tid.

Hjørne af havestuen 1957.

den historisk interesserede del af publikum. Måske var interessen større for det grønne og for blomsterne end for de gamle billeder. Det var kun de virkelige granskere, der fandt ind i museet, hvor de stille kunne gå rundt i de gamle stuer. Der faldt

efterhånden lidt støv over samlingen, og huset ældedes, men helheden bevarede sin skønhed.

Nu i 1957 genåbnes museet efter at have været lukket i mere end 2 år. Der er nu atter gennemført en meget omhyggelig restaurering. Huset er endnu bedre end før tilpasset til museumsanvendelsen; bl. a. har det meget store antal billeder gjort det naturligt at indrette en studiesamling i underetagen, således at alt er let tilgængeligt for den historisk interesserede, og samtidig har man kunnet indskrænke antallet af billeder i de egentlige museumsrum til fordel for en bedre overskuelighed. Museumsinspektør Steffen Linvald fra Københavns Bymuseum har bistået ved museets nyordning, og museumsinspektør Tove Clemmensen har møbleret stueetagen, således at den nu viser et interiør fra tiden omkring husets opførelse og samtidig bliver anvendelig også til andre formål end de rent museumsmæssige.

Der er ikke ved den nye restaurering føjet noget til vort kendskab til stedets og husets historie. Der hersker stadig uklarhed på en række punkter, som det ville være at stor interesse at vide mere om, men der er nu skabt sikkerhed for, at bygningen Øregård langt ud i fremtiden kan stå som det minde om fortiden, som den i sig selv er.

Øregaard Museets tilblivelse og samlingens udvikling.

Endnu i slutningen af forrige århundrede var Gentofte Kommunes nuværende område en landlig idyl. Således fortælles det, at i 1885 så man på begge sider jernbanen til Klampenborg, så langt øjet rakte, „Huse, Lyststeder og Gaarde, rundt omkring skifte frodige Marker med Indhegninger, Lunde, Alléer og Haver, indtil helt forbi Charlottenlund er der langs Kysten en saa tæt Bræmme af Træer, at man næsten ikke ser Øresundet, og det hele er saa folkeligt og smilende, at det trods Jordsmonnets Fladhed vækker alle fremmedes Beundring".

Inde i landet var lyststedernes antal færre. Stråtækte gårde og huse satte endnu deres præg på de tre gamle landsbyer Ordrup, Gentofte og Vangede, og på slottene Bernstorff og Charlottenlund boede kongefamilien om sommeren.

Den udvikling, der siden har fundet sted i København, og som i virkeligheden danner baggrunden for Gentoftes forvandling til en moderne villaforstad, er det Øregård Museets opgave at illustrere.

I lighed med adskillige andre museer har dette også haft sine vanskeligheder at overvinde, inden det fandt sin endelige form. Som dets „fødselsdag" må man betragte den 7. september 1920, den dag, oberst H. Parkov som formand for Gentofte kommunalbestyrelse meddelte denne, at han fra etatsrådinde Julie Hegel havde modtaget en skrivelse, i hvilken hun tilbød Gentofte Kommune sin afdøde ægtefælle, Gyldendals direktør, etatsråd Jacob Deichmann Frederik Hegels „efterladte Samling af historiske og topografiske Billeder, væsentlig vedrørende København og Omegn — det være sig Malerier, Tegninger, Kobberstik, Raderinger og andre Gengivelser", idet han samtidig underrettede kommunalbestyrelsen om, at fru Hegel havde erklæret, at den kunne afhentes når som helst, men at hun havde henstillet at vente dermed, indtil den var blevet registreret. På kommunens vegne lovede han, at Gentofte stedse ville sørge for, at denne gave, „ogsaa ved den Ramme, som vi tilvejebringer, skal blive

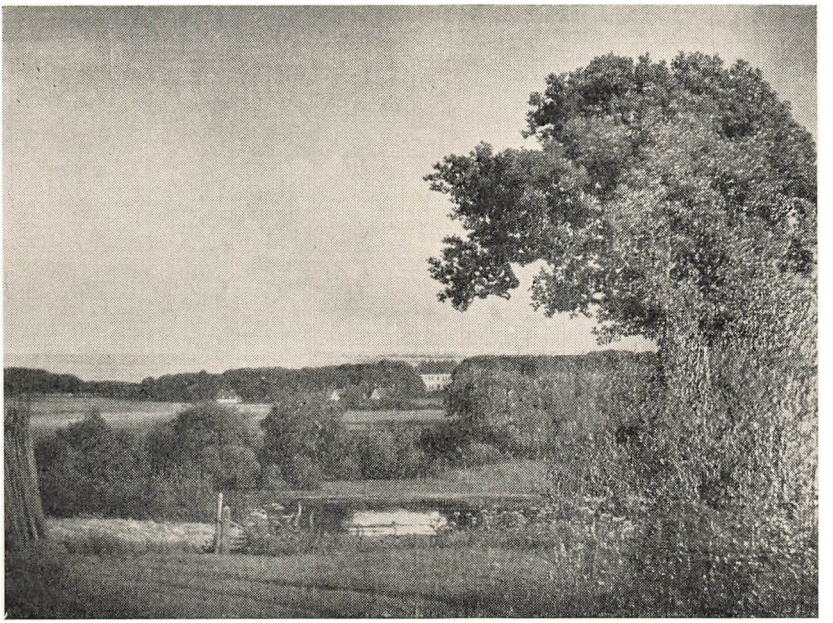
bevaret som et værdigt Minde om Etatsraad Jacob Deichmann Frederik Hegel og Fru Julie Hegel og det Sind, der besjælede dem og deres Slægt overfor deres Medborgere".

At denne samling ikke blev overdraget Københavns Bymuseum, skyldtes i første række de betingelser, der knyttede sig til den, og som Gentofte Kommunalbestyrelse efter fru Hegels og hendes rådgiveres mening bedre ville kunne opfylde, da det var tanken at overlade den det mindre landsted Øregård på Strandvejen, som i 1917 var blevet erhvervet af kommunen. Den 13. august 1921 fandt indvielsen sted. I den repræsentative forsamling, der på den strålende augustdag havde indfundet sig på Øregård for at deltage i højtideligheden, sås bl. a. villaens tidlige ejer, afdøde grosserer Dethlef Ohlsens enke og medlemmer af den Hegel'ske slægt, deriblandt etatsrådinde fru Julie Hegel.

Efter at oberst Parkov havde rettet en tak til fru Hegel og gentaget sit løfte om, at kommunen ville bevare hendes mands billeder som en offentlig tilgængelig samling, for den var „det danske Folks Ejendom, og Gentofte er kun dens årvågne og pietetsfulde Værge", gav overretssagfører Johs. Werner på familien Hegels vegne en skildring af Jacob Hegel som samler: „Det var ikke — sagde han — æstetiske Hensyn, der ledede ham, han var ikke den kræsne Kunstsamler, men Kulturhistoriker, Topograf. Han så, hvor hurtigt Byen forandredes, og hvor hurtigt dens gamle Træk udviskedes og forsvandt af Erindringen. Han vilde bevare det, der nu ikke er mere — give sit Bidrag til Studiet af svundne Tiders Bygninger og Gadeliv. Ca. 1600 Billeder var nu ophængt i Museet, men desuden fandtes der Tusinder af fotografiske Gengivelser, som senere vilde finde Plads i Arkivet".

På grundlag af et fotografi af havesalen er det muligt at danne sig et skøn om museets ældste skikkelse. Æstetiske hensyn synes ikke at have været afgørende, billederne hang både tæt og højt på væggene uden tanke på, om de indbyrdes klædte hinanden. Pressen var imidlertid begejstret: „I Timevis kan man gaa rundt og se paa disse Billeder — skrev Berlingske Tidende — lødige Kunstværker og naive Olietryk mellem hverandre, det er ikke det kunstneriske, som er Samlingens afgørende Synspunkt". „Af den største Betydning er Etatsraad Hegels Samling til Belysning af Byens Historie", hed det et andet sted. „Det er i Sandhed en sjælden Samling! Hver Gade i det gamle Køben-

havn træder os levende i Møde — det er som at rykke et Hundrede Aar tilbage i Tiden og saa vandre fremefter, Aar for Aar, indtil det ny, der er v o r t København begynder at spire frem ....". „Fra de første Planer over Kjøbenhavn med Aarstal fra 1674 og de gamle Billeder af „Udsigter" over Byen og dens Omegn, gaar man Skridt for Skridt gennem alle Byens Kvar-

Udsigt fra Fortunen mod Bernstorff.
Efter maleri af A. E. Kieldrup ca. 1850. Øregård Museum.

terer: Over Kongens Nytorv, over Holmen, langs Nyhavn, over den gamle Marmorplads, gennem Nyboder, det gamle Kalkbrænderi, Glaciet — og dermed er indledt Forstædernes morsomme Række: Øster-, Nørre- og Vesterbro — til man atter staar ved den gamle Raadhusplads, eller Halmtorvet, som det dengang hed". I et mindre værelse for sig var ophængt billeder fra Gentofte Kommune.

Indretningen og katalogiseringen havde arkivar i Rigsarkivet, dr. phil. Eiler Nystrøm og kunsthandler Grosell forestået. Hvor fremragende de hver for sig var på deres område — Nystrøm som arkivforsker og lokalhistoriker, Grosell som kunstkender — museumsmænd var imidlertid ingen af dem. Som i et velordnet billedarkiv fulgte ophængningen hovedstadens gamle kvarter-

inddeling, men da det i dette tilfælde ikke drejede sig om et arkiv, men om en udstilling af billeder, forvirrede den detaillerede opdeling fra første færd det helhedsindtryk af byens udvikling, som var samlingens formål. Desuden fandtes der intet katalog, men i stedet var i hvert rum anbragt en oversigtstavle, og da kataloget udkom, led det bl. a. af den mangel, at det ikke

Vasehoj, til højre Ejgården.
Efter maleri af N. G. Rademacher ca. 1870. Øregård Museum.

gav nogen oplysninger om kunstnerne. Set med en museumsmands øjne virkede det derfor noget amatøragtigt.

Efter den første begejstring for det ny museum, fulgte kritiken, og som årene gik, blev manglerne stadig mere iøjnefaldende. Besøgsantallet var også dalende. Medens museet i det første år, 1921, havde 7.470 gæster, var dette antal allerede 1923 faldet til 2.845. Den, der bedst forstod museets vanskeligheder, var uden tvivl den tidligere kommunebibliotekar, daværende stadsbibliotekar J. H. Landt. Da han forudså, at interessen for samlingen stadig ville mindskes, slog han på et tidligt tidspunkt, for at gøre den mere tiltrækkende, til lyd for en omordning, hvorved en del af de billeder, der var udstillet, magasineredes, og kun de smukkeste og topografisk mest værdifulde bevaredes i samlingen. Året før han i 1932 blev fast knyttet til museet som sekretær, gav han desuden udtryk for den usikkerhed, der

kendetegnede dets drift. „Der er, saa vidt jeg kan se — udtalte han — nogen Usikkerhed med Hensyn til, om Museet skal forblive staaende som et Slags Hovedstadsmuseum, et Levn af en Samlers Efterladenskaber, eller om det som en kommunal Institution fortrinsvis skal tjene — og pleje — lokale Interesser". I dette sidste tilfælde, fortsatte han, „kunde det bevise sin Eksistensberettigelse ved passende Indkøb og ved en værdig Anbringelse af det Materiale, der, for største Delen som Gaver, er indgaaaet og vil indgaa i Samlingen".

Dette var første gang, der blev givet udtryk for den tanke, at Øregård først og fremmest burde være et lokal-historisk museum, og det er Landts store fortjeneste, at han derigennem anviste den vej, museet i fremtiden burde følge, hvis det vedblivende skulle bestå — og trives.

Bestyrelsen må have billiget hans forslag, for det følgende år, 1932, blev lokalerne i øverste etage istandgjort og billederne fra Gentofte anbragt i dem. De var ordnet topografisk og vedlagt en fortegnelse med de oplysninger, der kunne fremskaffes om dem. Selv om samlingen kun omfattede 122 indrammede billeder, var der dog nu skabt et grundlag for, at museet med tiden ville kunne udvikle sig til et „Gentofte-museum".

Det manglede dog stadig retningslinier, og to år efter så Landt sig derfor nødsaget til at anmode museumsbestyrelsen om at få afgjort, 1) hvorvidt samlingen af københavnske billeder skulle forøges, og 2) hvorvidt den lokale samling på 2. sal skulle forøges.

Som følge heraf vedtog bestyrelsen den 21. september 1934, at samlingen af københavnske billeder ikke skulle forøges ved køb, at den lokale samling skulle forøges, og at der skulle nedsættes et arbejdsudvalg, bestående af formanden og sekretæren, som skulle „holde Øje med foreliggende Muligheder og foretage de Anskaffelser, hvortil de fandt Anledning".

Det er tidligere nævnt, at den 7. september 1920 må betragtes som musects „fødselsdag", men den 21. september 1934 er i virkeligheden en ligeså betydningsfuld dato, idet Øregård den dag tillige officielt blev „udnævnt" til lokalhistorisk museum for Gentofte Kommune.

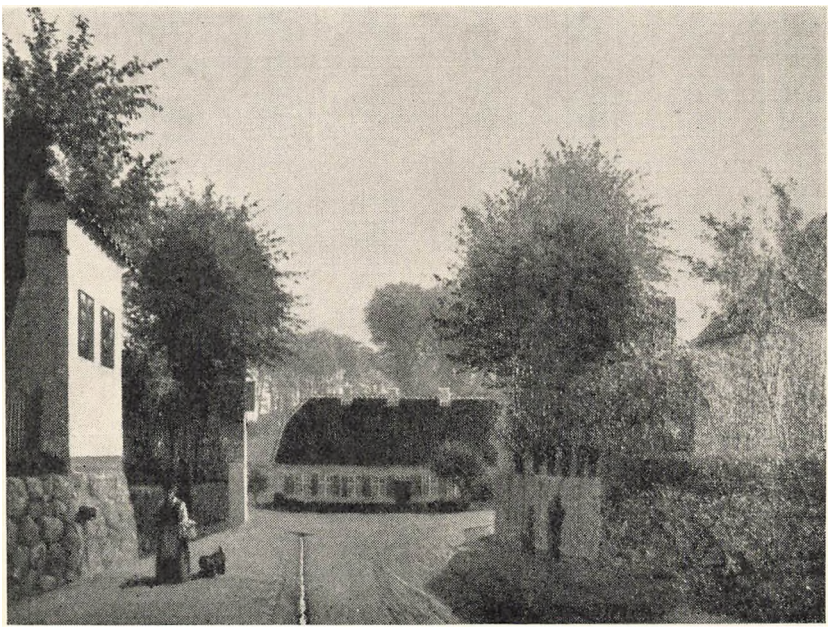
Den beslutning, bestyrelsen traf, må sikkert også ses på baggrund af, at Københavns Bymuseum netop i disse år under museumsinspektør, mag. art. Chr. Axel Jensens ledelse havde ud-

viklet sig til et centrum for studiet af Københavns historie og topografi, og at Øregård Museets opgaver og interesserer derfor ganske naturligt indskrænkedes til kun at omfatte Gentofte Kommune. På grund af de ændrede forhold og den kærlighed, med hvilken etatsråd Jacob Hegel og hans hustru fru Julie Hegel havde omfattet Gentofte, kunne det heller næppe være i uoverensstemmelse med deres ønsker, at alle kræfter nu for fremtiden skulle sættes ind på at udvide Gentofte-samlingen. Ligesom Hegels københavnske billeder gav et indtryk af „det forsvundne København", således skulle Gentofte-samlingen kunne berette om „Gentoftes tabte idyller".

Dette forudsatte imidlertid, at der i museet indrømmedes denne afdeling mere værdige lokaler, end den hidtil havde haft på 2. sal, således at interessen for den udadtil kunne blive styrket. Museeet blev derfor omordnet, og den 22. august 1939 genåbnedes det i sin nye skikkelse. Foruden „Den Hegelske Samling", der bestod af „topografiske Billeder fra København og Frederiksberg", indeholdt det nu en afdeling, som blev kaldt „Gentofte Kommunes historisk-topografiske Samlinger", der omfattede „Topografiske Billeder, Oldsager m. m. fra Gentofte Kommune og Dyrehaven". Hertil sluttede sig, som det hed i den vejledning, der blev udgivet, „et halvt hundrede Billeder fra København og Omegn, malet og tegnet omkring 1850 af H. G. F. Holm".

Nyophængningen blev foretaget af dr. phil. Karl Berger, men museets karakter ændredes ikke på afgørende vis. Ganske vist fik den lokalhistoriske samling en mere tiltalende skikkelse end tidligere, men ikke den fremtrædende plads, som det var at vente efter bestyrelsens beslutning 1934, oldtidsfundene fra Gentofte, hvor interessante de end kunne være, forekom umotiverede i en udpræget billedsamling som Øregårds, ved ophængningen var i for ringe grad taget æstetiske hensyn, og da de københavnske billeders kvartervise inddeling var bibeholdt, syntes forandringerne kun små. Hertil kom, at mange af H. G. F. Holms akvareller og tegninger, der var blevet samlet i et værelse på 2. etage, var af tvivlsom værdi, idet han er en af de få danske kunstnere, hvis arbejder i stort antal til benefice for samlere af topografiske blade er blevet kopieret og forfalsket i det uendelige. Endelig var de ny etiketter, trods det store arbejde, der var lagt i dem, i adskillige tilfælde mangelfulde og misklædte såvel billederne som rammerne.

Selv om det opnåede resultat således ikke stod mål med anstrengelserne, var man dog kommet et lille skridt videre, og dr. Bergers arbejde har ikke været forgæves. Ikke blot har han forsynet museet med en række udmærkede kort over Gentoftes jorder, som har blivende værdi, men han har også i store træk tilvejebragt den deling af samlingen, som har dannet baggrund for den omordning af museet, der netop er tilendebragt.

Rytterskolen i Gentofte, set fra Gentoftegade.
Efter maleri af Heinrich Buntzen 1871. Øregård Museum.

For første gang er hovedvægten nu blevet lagt på billederne fra Gentofte Kommune. Denne samling er i de senere år vokset støt og roligt, ikke mindst takket være det initiativ stadsbibliotekar Jørgen Helger udviste som museumsbestyrelsens sekretær i årene 1950—55. På hans forslag erhvervedes en række billeder, som i høj grad forøgede dens betydning. De er udstillet i stueetagen eller i den nordlige sal på 1. etage, hvor Gentofte-samlingen er blevet anbragt, medens de vigtigste billeder i den københavnske samling fra det 18. og 19. århundrede er blevet ophængt i de øvrige rum på 1. etage. Værelserne på 2. etage rummer nu et udvalg af de malerier, der belyser Københavns udvikling efter voldenes fald i sidste halvdel af forrige århundrede.

De malerier, som ikke er udstillet i de egentlige museumssale, findes i et nyindrettet studiemagasin i kælderen, medens akvareller, tegninger, stik og raderinger for fremtiden vil blive opbevaret i museets billedarkiv, hvis ordning endnu ikke er fuldført.

Selv om de retningslinier, billedophængningen på undertegnedes forslag har fulgt, først og fremmest er topografisk bestemt, har æstetiske hensyn dog også gjort sig gældende. Således er billeder ældre end Eckersberg og hans samtid ligesom billederne fra omkring 1900 blevet udskilt som selvstændige afdelinger og ophængt for sig.

De ældste Gentofte-billeder findes i havesalen i stuetagen, som under museumsinspektør, fru Tove Clemmensens ledelse er blevet indrettet som en dansk empirestue fra omkring 1810, hvorimod de to andre sale er udstyret med en blanding af gamle og nye møbler og med billeder fra det 19. århundredes første halvdel på væggene. I den sydlige hænger malerier med motiver fra Hellerup, Charlottenlund, Skovshoved, Klampenborg og Dyrehaven; i den nordlige billeder fra Ordrup, Bernstorff Slot, Jægersborg, Gentofte og Vangede.

Billederne på første etage i den nordlige sal uddyber kendskabet til kommunens udvikling, medens de københavnske billeder i de to andre sale viser byen, havnen og de nærmeste forstæder: „Broernes" og Frederiksbergs udseende inden voldenes fald. I et mindre værelse hænger københavnske billeder fra det 18. århundrede og skildringer af slaget på Rheden, skærtorsdag den 2. april 1801 og af bombardementet 1807.

Billederne på anden etage er en beretning om stadens vækst i slutningen af det 19. århundrede og om det myldrende liv på byens gader i Paul Fischers opfattelse. Den samling af H. G. F. Holms akvareller og tegninger, der tidligere fandtes her, er blevet opløst og ligesom de bedste folkelivsbilleder, der også var ophængt her, blevet fordelt i udstillingssalene, medens resten er indgået i billedarkivet.

Dette er i hovedsagen de retningslinier, der har været bestemmende for museets omordning, således at dette nu i store træk skulle kunne give et indtryk af Gentoftes udvikling set på baggrund af Københavns.

På lignende måde som Gentofte-billederne grupperer sig omkring de gamle landsbyer og Dyrehaven, er den kvartervise ind-

deling af den københavnske samling blevet erstattet af enkelte større grupper: Slotsholmen; den indre by; Christianshavn; havnen; voldene, Langelinie og Kastellet; Østerbro; Nørrebro; Vesterbro; Frederiksberg og Valby. For at lette gangen i museet er udstillingssalene blevet nummereret, og billederne har fået nye og mere oplysende etiketter.

Da Øregård først og fremmest er et topografisk museum, indeholder det naturligvis adskillige billeder af ringe kunstnerisk værdi, men de fleste af disse er nu anbragt i studiemagasinet i kælderen eller i billedarkivet, og kun ganske få, som er uundværlige for forståelsen af den udvikling, der har fundet sted, er ophængt i de egentlige museumssale. Efter den nu afsluttede omordning fremtræder disse derfor i en skikkelse og med et indhold af billeder, der på sin vis — ligesom Københavns Bymuseum — danner et interessant supplement til Statens Museum for Kunst, idet adskillige af de kunstnere, som tilhører kredsen omkring Eckersberg, findes repræsenteret i dem. Foruden af ældre kunstnere som S. L. Lange, C. A. Lorentzen og Elias Meyer, findes her bl. a. billeder af Carl Balsgaard, Carl Bille, Heinrich Buntzen, C. W. Eckersberg, Carsten Henrichsen, Thorald Læssøe, Wilh. Marstrand, Vilh. Petersen, N. G. Rademacher, Jørgen Roed, Frederik Sødring, Chr. Zeuthen etc., medens de følgende kunstnergenerationer er repræsenteret ved Paul Fischer, Erik Henningsen, Aksel Jørgensen, Edv. Weie og Wilh. Wils for at nævne nogle af de betydeligste.

BESTYRELSEN FOR ØREGÅRD MUSEUM

FEBRUAR 1957

Borgmester, direktør A. L. Østerberg, R., DM., p. p.
Rådmand, direktør M. K. A. Olesen, R.
„ , *justitssekretær M. G. Krogh, R.*
„ , *redaktør Poul Melgaard*
Fru Gertie Wandel, M. F., R., p. p.
Købmand Viggo Jørgensen
Rådmand, inkassator Hans Christensen, M. F.

Bestyrelsens sekretær:
Direktør for Gentofte Kommunes kulturelle forvaltning, skoledirektør Martin Lauritzen.